

साहित्य-समिक्षाशास्त्रांतर्लयो संकल्पना

- प्रियदर्शिनी तडकोडकार

वि उत्तर-आधुनीकवाद आनी उत्तर वसणूकवाद (Post Modernism and Post Colonialism) साब्या शतमानांतरल्या सत्तर आनी अंयशींच्या दसकांत उत्तर-आधुनीकवाद आनी उत्तर-वसणूकवाद ह्यो संकल्पना प्रचारांत परिभ्राशा वापरल्यो अशें दिसता. कांय टिकाकार उत्तर-संरचनावाद आनी उत्तर-आधुनीकवाद ह्यो दोन्यु संकल्पना एकूच अशें मानतात. पूण तें तरें ना. उत्तर-संरचनावाद हें मुखेलतायेन उत्तर-आधुनीकवादाचें संभाशीत (डिस्कोर्स). उत्तर-आधुनीकवादांत भाशेक म्हत्व आसा. भाशेचेर नियंत्रण करें आसता, ती अर्थाचें नियमन करी करता, भास मर्यादा करी घालता ह्या सगळ्याचो आसपाव उत्तर-आधुनीकवादांत आसा. इतलेच न्हय तर ती आपणाली एका विशिष्ट इतिहासीक, समाजीक आनी संस्कृतीक साच्यांत व्याख्याय करता. उत्तर-आधुनीकवादांत वंश, कर्ग, लिंग, राष्ट्रीयत्व आनी विंगड विंगड वंशीयताय हांचोय आसपाव जाता. सत्ता, सत्ताहीनताय, सांगिल्लो आनी सांगूक नाशिल्लो इतिहास, विसरायेर पडिल्लो, धांकून उरिल्लो, उण्या म्हत्वाचे थारायिल्ले इतिहासूय उत्तर-आधुनीकवादाच्या आवाठांत येतात.

'पोस्ट' म्हळ्यार 'उत्तर' हो पर्याय आमी वापरतात. हो प्रत्यय लागिल्ल्यो जायत्यो संज्ञा 'पोस्ट-मॉडर्निझमा'चे फ्यलीं प्रचारांत आयिल्ल्यो. देखीक, पोस्ट-कैपिटलिस्ट, पोस्ट-बूज्बा, पोस्ट-सिविलायड, पोस्ट-खिस्चन, पोस्ट-प्रोटेस्टेंट, पोस्ट-लिटरेचर, पोस्ट-हिस्टॉरिकल. ह्या साबाब संज्ञांतरल्यान असंते कडल्या विचारकंतांक एके तरेच्या शेवटाची (sense of an ending) जाणविकाय जाल्ली, आनी आपूण एका वेगळ्याच युगांत वावुरतां अशें दिसतालें. 'पोस्ट' ह्या उत्तराची जायती चिकित्साय जाल्या. 'पोस्ट' म्हळ्यार उपरांत येवपी. पूण तो पूर्वप्रत्यय आशिल्ल्यान पयलीं येता. देखून तो आर्द्धच आसता, उपरांत येना. 'It is a prefix and thus comes before and not after' अरें ल्योतार्द हांचें मत आशिल्ले. 'पोस्ट' म्हळ्यार आफ्टर, लेट, सेमी, एक्स काय निओ? ह्या प्रस्नाची जाप ल्योतार्द अशी दितात - 'A work can become colonial only if it is first post colonial'. म्हळ्यार वसणुके संबंदीच्या पयल्या खिणा सोबतूच उत्तर-वसाहतवादाचो आरंब जाता.

(पान ४९ चे)

आमचे धोरण

हे पयले आक पळोवन वाचप्यां-बरोवप्यांक 'मीरा'चे वैचारीक धोरण सोंपेणान समजतले. ह्या धोरणाक अनुकूल अशे साहित्य घडल्यार तें उजवाडावंक घेतना आमकां खोस जातली.

हातीच्या तेंपार 'रुचीक' साहित्याच्या नांवान 'पास्कल' साहित्य हुवारांनी व्हांवता. हाचे मुखार 'मीरा'तले साहित्य घडये 'गंभीर' आनी 'जड' दिसुये. गंभीर साहित्य रुचीक नासता अशे न्हय. शिवाय आमी एक येवजूक जाय की संवसारांत व्हडलीं व्हडलीं परिवर्तनां घडटाट तेना आमी आमच्या जीवना विशीं मात्रे उत्कटायेन केन्नाय तरी येवजितले काय न? आमकां भाषे खातीर भास चलोवचेली ना. मनशाची जी उत्कांती जाल्या ती ताच्यांत येवजूपी मेंदू आसा म्हणूच, शरीरसायु आनी भायल्या उपकरणांक लागून न्हय. मनशाची बुद्द चड तरल आनी निवळ कशी जातली हाची आमी विंता करूक जाय.

पणून इतली खात्री आसची की 'मीरा'त निखटे निबंदूच येवचे नात. आमच्या धोरणांत बसत अश्यो कथा कविता वो असले दुसरे

'रुचीक' साहित्य येतले.

'पुरुमेत'

वेब्हाराचे जमाखाची नितीन पळोवक गेल्यार ह्या स- पृष्ठी 'मीरा'चे आंकां तीन आणे मोल चड दिसता. पणून ताका सध्या तरी दुसरो उपाय सुचना. कोंकणीच्या कार्याचे महत्व वळखून आमी कांय इश्टांनी तीन म्हण्यांचे स आंक उजवाडावपा इतले पयशे जमयल्यात. फुडले 'मीरा'च्या वाचप्यांनी थारावपाक जाय. देणयो घेवन वर्तमानपत्र चलोवप वेब्हारांत बसना आनी सोबवयना. देणयां परस आमी ग्राहकांच्या पालवाचीची आस्त धरतात. ग्राहकांचो आंकडो फावोसे जातो जाल्यार आंकांचीं पानां बाडोवचेली आनी मोल उर्णे करचेली आमची खूब इत्सा आसा.

आमी तीन म्हण्यांच्या स आंकांचो 'पुरुमेत' केल्यान वाचप्यां कडसून फक्कत तीन म्हण्यांची पटी (एक रुपया) घेवकी थारायल्या. आंक दर पंद्रशेक भायर सरतलो..

(पान ५)

***

(यान २५ वयल्यान)

१५ जुलै १९७२ ह्या दिसा दनपारां साडेतीन वरांचेर कार्बुझिरच्या आराखड्याचेर निबून आशिल्ली सेंट लुईतली उणे उत्पन्न आशिल्ल्या लोकांक राबितो करणा खातीर बांदिल्ली वसणूक पोहऱ्यांनी उडयली तेनाच आधुनीकवाद प्रतिकात्मतायेन सोंपलो आनी उत्तर-आधुनीकवादाचे जलम जालो अशे उत्तर-वसाहतवादाचो जनक एडवर्ड सैद मानता. ओरिएंटलिङ्गम (१९७८) ह्या ग्रंथांतल्यान तांणी हो विचार उकतायला. तरीकूय १९८९ मेरेन, म्हळ्यार अंशक्रॉफ्ट, ग्रिफिथ्स आनी टिफीन हांच्या द एम्पायर रायद्स बॅक ह्या ग्रंथाचे उजवाडणे मेरेन ह्या विचाराचेर व्हडलीशी भासाभास जावंक नाशिल्ली. उपरांत गायत्री चक्रवर्ती-स्थिवाक, होमी भाभा हांचे बरपावळींतल्यान ह्या सिद्धांतक आकार आयलो. सतर आनी अंयशींच्या दसकांत उत्तर-आधुनीकवाद आनी उत्तर-वसणूकवाद ह्यो दोनूय संकल्पना प्रचारांत आयल्यो. तेना सावनूच ते सिद्धांत जाले आनी तेनाच्यानूच तांची समिक्षा पद्दत उदेवाक आयली. ह्या दोनूय सिद्धांतांनी उत्तर-संरचनावादाची परिभाशा उपकारायल्या.

उत्तर-आधुनीकवाद ही संकल्पना चडशी मान्य जावंक ना वा ती सारकी समजून घेवंक ना अशे १९८२ वर्सा फ्रेडरिक जेमसन हांणी आपणाल्या भाशणांत सांगिल्ले. पूण १९८७ वर्सा मेरेन ही संज्ञा सिनेमा, रंगमत्ती, नृत्य, संगीत, कला आनी स्थापत्य, तत्त्वगिन्यान, धर्मशास्त्र, मानसशास्त्र, इतिहासविज्ञान ह्या मळांचेर आनी सांस्कृतीक जिंदेन रिशिल्ली. ह्याच वेळार 'उत्तर-वसणूकवाद' ही संकल्पना आयली आनी फुडल्या पंदरा-वीस वर्सांत दिचोय प्रसार बरोच जालो. दोनूय संज्ञांच्या अर्थाची आनी व्याप्तीची चिकित्सा बरीच जाली: पूण हे दोनूय सिद्धांत एकाच काळांत चालतं जाल्यान तांच्या आकलना विशीं कांय प्रमाणांत गोंदल निर्माण जालो.

उत्तर-आधुनीकवाद आनी उत्तर-वसणूकवाद हांच्या संबंदाचे विवेचन कवामे अंथीनी अपिया हांणी इज द पोस्ट-इन पोस्टमांडनिंग्गम द पोस्ट-इन पोस्टकलोनिअल' ह्या लेखांत केलां. तांच्या मत्ता प्रमाण संवसारीक भांडवलशायेच्या परिघाचेर सांस्कृतीक उत्पादांचो वेपार करणी पाश्चात्य शैलीच्या, पाश्चात्य प्रशिक्षीत लोकांच्या लहानशा पंगडा मेरेन उत्तर-वसणूकवाद सिमीत आसा. आफ्रिकेतले उत्तर-वसणूकवादी कांदबरीकार उत्तर-आधुनीक आसात. तांचो राष्ट्रा कडेन वा पोरण्या दायजा कडेन कांयच संबंद ना. उत्तर-वसणूकी आनी उत्तर-आधुनीक हांच्या सरभरसांतल्यान युरो-अमेरिकन उत्तर-आधुनीकवादाच्या गरजो भाग्यतात. उत्तर-आधुनीकवादी वा उत्तर-वसणूकवादी (post realist) आनी उत्तर-देशीवादी (post nativist) ह्या संज्ञांचो वापर केला. वसणुके उपरांतच्या काळांतल्या राजकी, सामाजीक, सांस्कृतीक जिंदेनेतल्यान हें बरप आयलां. तें वास्तववादाच्यो धारणा मानता आनी ते संदर्भात प्रस्त विचारपी आसा. ते भायर, राष्ट्रीय भांडवलदारांनी राष्ट्रवादाच्या नांवा खाला सुयोजन, उद्देशीकरण, नोकरशायीकरणाचे लुटालुटीत (क्लेप्टोक्रॅसी) रुपांतर जालें; तातूल्यान उप्राशिल्ल्या गंभीर प्रस्तांचो संदर्भूय ह्या बरपांक आसा. अशे बरपावळींतल्यान वास्तववादाचेर जे धपके घालतात ताका अपिया हांणी उत्तर-देशीवाद अशे नांव दिलां. अपियांच्या मत्ता प्रमाण हे 'पोस्ट-कलोनियल' बरप. तें निखिलें अस्तमते कडलो साधारण्यवादूच न्हयकारना तर उत्तर वसणुकी राष्ट्रीय भांडवलदार वर्गाचो राष्ट्रवादी प्रकल्पूय न्हयकारता. देखून हें बरप उत्तर-आधुनीक जायना. तांणी 'पोस्ट कलोनियल' ही संज्ञा वसणुके उपरांतचे स्थिती कडेन जोडल्या. अपियांचे 'पोस्ट नेटिविस्ट' हें उत्तर नेटिविजिमा वेली टिका म्हूण आयलां. देशीवाद-राष्ट्रवाद ह्या समीकरणांतल्यान सुटा 'खातीर तांणी उत्तर-देशीवाद ही संज्ञा आपणायल्या.

(संपर्क: ०९४२०५९५९३९)